

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

НА МОНОГРАФІЮ О. О. БОРИСОВА «КОГНІТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ДІАЛОГУ У БРИТАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ РІЗНОЖАНРОВИХ ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИКАХ»¹

Новітній етап розвитку мовознавства характеризується активним пошуком і розробкою оптимальних методів аналізу, що стає можливим у результаті інтеграції досвіду різних галузей науки та розширення понятійного апарату досліджень. Полідисциплінарність постає виявом методологічного принципу експансіонізму, який полягає у прагненні інтенсифікувати галузі лінгвістичних досліджень, в активному використанні доробку структурної, функціональної, зіставної, когнітивної, дискурсивної та синергетичної лінгвістики. Наразі науковцями різних країн зібрано значні кількісні й якісні фактичні результати в багатьох царинах мови як засобу комунікації і тому поступово виникає потреба їх систематизації, класифікації за спільними ознаками з допомогою абстрактних теоретичних моделей, у яких фіксуються найважливіші структурні та функціональні особливості досліджуваних об'єктів. Однією з таких царин є, без сумніву, теорія мовної діяльності людини, де ключовим поняттям є діалог (М. М. Бахтін) – унікальний феномен, який визначає усе буття людської істоти: спрямовує процеси пізнання навколишнього світу, вибудовує міжособистісні відносини, структурує дискурсивний простір етноспільноти. Проблема діалогу наразі набуває все більшого значення з огляду на активне використання останніх інформаційних технологій у глобалізованому світі різномовних культурних середовищ, де діалог може відбуватися у віртуальній формі, що на відміну від традиційних – усної і письмової – форм привносить свої особливості.

З огляду на сказане вище, зазначаємо актуальність і своєчасність появи монографії Борисова Олексія Олександровича, мета якої полягає у виявленні відмінностей / подібностей британських та українських дискурсивних практик за форматом їхнього перебігу, генезою та жанровою диференціацією.

Об'єктом дослідження автор обрав британські й українські дискурсивні практики. Предмет дослідження – природно-побутовий тип діалогу усного формату та його первинні мовленнєві жанри – розмова, бесіда, суперечка, сварка; соціально-політичний тип діалогу усного формату та його вторинні мовленнєві жанри – інтерв'ю, ток-шоу, політичні дебати; соціально-побутовий тип діалогу писемного формату та його вторинні мовленнєві жанри – листи-запитання, листи-відгуки, листи-зізнання; соціальний тип діалогу віртуального формату та його вторинні мовленнєві жанри – блог, чат, форум.

Монографія складається зі вступу, шести розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, списку довідкових та лексикографічних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

У першому розділі «Теоретичні засади зіставного аналізу діалогічного дискурсу» (стор. 11–85) О. О. Борисов здійснив критичний аналіз лінгвістичних праць із проблематики діалогу та систематизував основні напрями його вивчення: структурний, комунікативний, функціональний, дискурсивний та когнітивний. Окремо розглянуто загальні критерії диференціації діалогів, а також структурні його елементи з огляду на фазовість розгортання. Автор обґрунтував інформаційно-асиметричну сутність цього феномену й слушно наголосив на необхідності його зіставно-типологічного вивчення в когнітивному, комунікативному і дискурсивному ракурсах.

У другому розділі «Методологічні засади дослідження британського та українського діалогічного дискурсу у зіставному аспекті» (стор. 86–102) О. О. Борисов розробив комплексну методику типологічної параметризації діалогів у різних дискурсивних практиках британської та української лінгвокультури. Методологічні операційні процедури відбувалися у декілька етапів. На першому етапі автор диференціював діалоги за формою, походженням і жанром. На другому етапі дисертант обрав за *tertium comparationis* параметри типологізації дискурсивних практик за форматом, походженням і жанром. На третьому етапі автор здійснив параметризацію національних дискурсивних практик і типологізацію діалогів британської та української лінгвокультур.

У третьому розділі «Усний формат природного типу діалогічної взаємодії в британських та українських дискурсивних практиках» (стор. 103–162) О. О. Борисов сфокусував свою увагу на зіставленні британських і українських діалогів-розмов, діалогів-бесід, діалогів-суперечок і діалогів-сварок за морфологічними, лексичними, синтаксичними, невербальними, стратегічними та акто-мовленнєвими параметрами. Вдалим видається пропозиція автора щодо застосування типологічної схеми для аналізу кожного різновиду діалогу.

О. О. Борисов опрацював значний за обсягом матеріал щодо параметризації діалогів в англійській і українській дискурсивних практиках. Однак дещо дискусійним видається контент морфологічної і лексичної параметризації. На нашу думку, більш доречним була би стилістична параметризація, де увагу було б сфокусовано на частотних стилістичних фігурах, і граматична параметризація, де б аналізувалися морфологічні (частини мови, словотвір тощо) та синтаксичні (типи речень) властивості діалогів.

¹Борисов О. О. Когнітивно-інформаційна параметризація діалогу у британських та українських різножанрових дискурсивних практиках : [монографія] / О. О. Борисов. – Чернівці : Десна Поліграф, 2016. – 376 с.

У четвертому розділі «Усний формат соціального типу діалогічної взаємодії в британських та українських дискурсивних практиках» (стор. 163–222) О. О. Борисов зіставив за запропонованою методикою такі жанри усної діалогової форми комунікації, як інтерв'ю, діалог у ток-шоу та політичні дебати і отримав цікаві дані щодо відмінностей британської й української лінгвокультур. Для більшої валідності сформульованих висновків автор підкріплює їх наведенням відносних кількісних показників. На нашу думку, при кількісних підрахунках в цьому та інших розділах було б доречним застосування статистичних методів (наприклад, χ^2 -квадрат тощо), які б показали статистичні значимі розбіжності між досліджуваними дискурсивними практиками, оскільки автор часом вказує на відмінності, що виражаються незначною процентною величиною (до 3%). Це може бути статистичною похибкою, і тому не варто наголошувати подібні відмінності на основі таких величин.

У п'ятому розділі «Письмовий формат діалогічної взаємодії в британських та українських дискурсивних практиках» (стор. 223–260) О. О. Борисов установив спільні й відмінні ознаки такого медійного жанру, як лист до редакції у двох лінгвокультурах. Автор слушно диференціює його за інтенцією на три підвиди: лист-відгук, лист-зізнання та лист-запитання – і детально аналізує їх за авторською методикою із наведенням вдалих прикладів.

Останній, шостий, розділ монографії «Діалог у британській та українській інтернет-комунікації» (стор. 261–300) О. О. Борисов присвятив зіставленню британських й українських частотних новітніх жанрів чат, блог і форум. На наш погляд, ця царина видається найбільш перспективною для подальшого дослідження з огляду на проміжне становище проаналізованих жанрів між усним і писемним мовленням, на що вказує й сам автор. З огляду на те, що досліджувані жанри сприймаються не акустично, а візуально, автор додатково застосовує графіко-фонетичну параметризацію (пункти 6.2.1, 6.3.1 тощо).

У Висновках О. О. Борисов підсумовує результати виконаного дослідження, а саме: діалог як універсальна складна динамічна когнітивно-комунікативна система, що відтворюється в соціальних відносинах партнерів у процесі безперервного обміну інформацією, виявляє своє специфічне національно-культурне забарвлення в дискурсивних практиках британської та української лінгвоспільнот; типологію британських та українських діалогових дискурсивних практик можна встановити шляхом параметризації діалогу; зміст та структура вторинних жанрів різнотипного британського та українського діалогів, які базуються на інституціональній ознаці, виформовується на фоні одного чи декількох природних МЖ діалогу; спільними для підсистем усного, писемного та віртуального форматів комунікації є інваріантна організація діалогу у вигляді блоку «стимул-реакція», домінування тактик кооперації, простих речень, еліпсису та розмовно-просторічної лексики; комунікативний вплив є цілеспрямованою ситуативно зумовленою інформаційною дією імпактора на реципієнта з метою запланованої зміни системи знань, емоцій, ставлення та, у підсумку,

поведінки; яскраво відмінним є те, що діалог у британській лінгвокультурі характеризується перевагою лексики підвищеного регістру, термінологічної та книжної, і прикметників характеристики одного іменника, а в українській – перевагою лексики зниженого регістру, одиниць із суфіксами суб'єктивної оцінки і більшою емоційністю; вивчення невербальних особливостей діалогу у межах британської та української лінгвоспільнот продемонструвало загальну орієнтацію на національно визначені та соціально інтеріоризовані моделі поведінки.

Застосований комплексний підхід допоміг О. О. Борисову отримати значні результати для зіставного мовознавства, що обґрунтовують теоретичні засади дослідження. Крім того, результати роботи мають суттєву *практичну цінність*, яка полягає в можливості їх реалізації у процесі професійної підготовки філологів, представників ЗМІ, дипломатичної служби, правоохоронних органів та фахівців, що спеціалізуються у сфері комунікації.

Загалом у монографії О. О. Борисова порушено й успішно вирішено низку вагомих наукових завдань, зокрема: систематизовано теоретичні положення із проблематики вивчення феномену діалогу з позицій когнітивно-дискурсивної парадигми і зіставно-типологічної лінгвістики; уточнено визначення поняття діалогу у структурно-семантичному, когнітивно-прагматичному та кратологічному аспектах; уточнено визначення діалогу як інформаційно-асиметричної події, що процесуально розкривається в обмеженні взаємної свободи партнерів через постійну корекцію комунікативної поведінки один одного; виявлено типи британських та українських дискурсивних практик за форматом перебігу комунікації на основі медійних способів відтворення усного, писемного й віртуального діалогів; диференційовано дискурсивні практики за генезою на основі опозиції неінституційність/інституційність; здійснено жанрову таксономію дискурсивних практик за опозиційним критерієм первинність/вторинність та їх класифікацію за типовими ситуаціями комунікації; встановлено типологічні закономірності і національно-культурні відмінності у мовних засобах конструювання різноформатних, різногенезисних і різножанрових британських та українських дискурсивних практик; виявлено тенденції вибору учасниками діалогу стратегій поведінки, тактик та ходів їх реалізації як відображення мотиваційно-вольових устремлінь комунікантів-представників британської та української етноспільнот.

Підсумовуючи, відзначаємо, що рецензована монографія може бути корисною для філологів-науковців із загального, порівняльного та типологічного мовознавства.

Ю. Є. Кійко,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри германського,
загального і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича